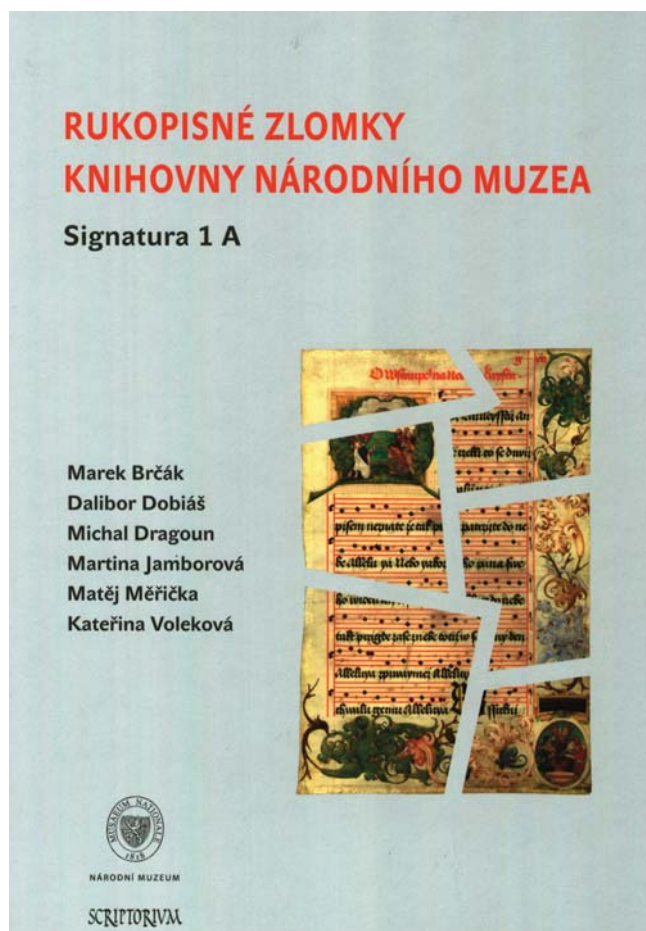

RECENZE

BRČÁK, Marek et al. *Rukopisné zlomky Knihovny Národního muzea. Signatura 1 A*. Praha: Národní muzeum, Scriptorium, 2014. ISBN 978-80-7036-421-5.

Druhý svazek katalogu další rukopisné řady fragmentů přinesl popis cenných jednotlivin z muzejních sbírek. V řadě směrů patří mezi kvalitní rukopisné katalogy a do jisté míry důstojně navazuje na předcházející muzejní tituly,¹ a to zejména první svazek zlomků od Dragouna a Marka.²

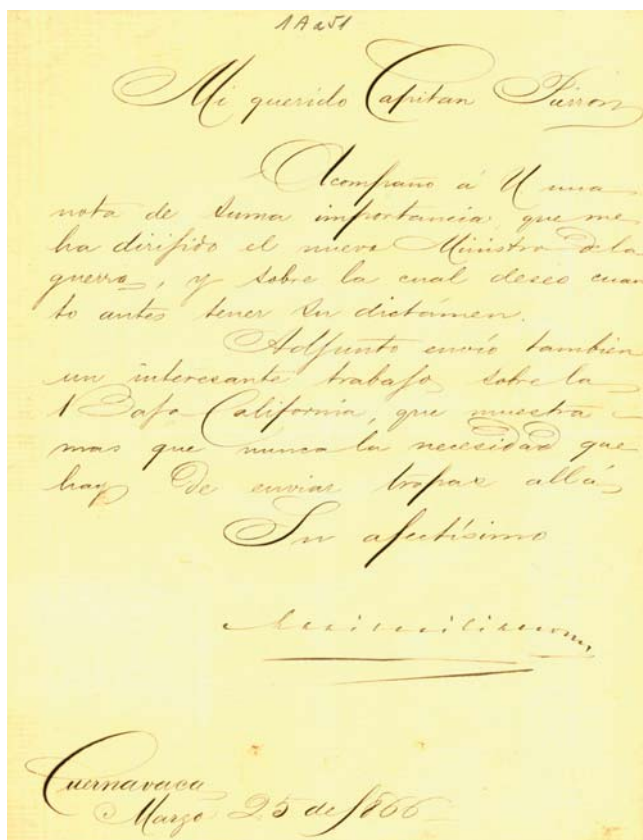
Tato publikace má celou řadu předností a jen málo nedokonalostí.

V představeném katalogu byly zpracovány fragmenty stojící na signatuře 1 A, dále členěny podle signaturní posloupnosti (1 A a, b, c). Tyto jednotlivé celky nemají mezi sebou strukturální vazbu a jejich rozdělení bylo dáno historickým uspořádáním fondu. První skupinu tvoří novější materiál z 18. století s autografy (a tzv. Ototzkého sbírkou). Další celek obsahuje cenné zlomky *Rukopisu královédvorského* a *Rukopisu zelenohorského* a materiál spojený s jejich obranou. Následuje skupina jazykově českých a převážně středověkých zlomků různorodého původu. Každý celek má svůj vlastní samostatný úvod od různých autorů doplněný anglickým překladem. Vždy navazuje katalogové zpracování zhruba odpovídající formě dle předcházejícího katalogu. Na samotný závěr byly připojeny komplexní rejstříky. Takto stručná prezentace publikace zcela nedostačuje, jednotlivé části si vyžadují samostatného a podrobného zpracování, na jehož základě je možné nastínit výrazné klady i malé nedostatky této práce.

Pojátkem mezi oběma svazky se stal M. Dragoun,³ který se ujal zejména nelehkého úkolu zpracování části jazykově českých středověkých rukopisů. I přes jeho aktivní účast na tomto katalogu je na první pohled jasné, že větší množství autorů přineslo nejednotnost ve zpracování, v jednotlivých úvodech i v popisových částech. Zpracování jednotlivých celků je nejednotné a nabízí se otázka, zda by si jednotlivé signaturní skupiny tohoto významu a rozsahu nezasloužily samostatné zpracování v samostatných katalozích. Ve společném zpracování se ztrácí jedinečnost každého celku (autografy známých osobností v takřka neznámých fragmentárních řadách, jedinečnost *Rukopisů královédvorského* a *zelenohorského*, cenné nálezy mezi středověkými českými fragmenty posunující výzkum středověké kultury a literatury zase o kousek dále). Je to na škodu především vůči jednotlivým autorům, kteří se tématu věnovali se značným nasazením.⁴

¹ BARTOŠ, František M. *Soupis rukopisů Národního muzea v Praze. Sv. I–II*. Praha 1936–1927; VAŠICA, Josef – VAJS, Josef. *Soupis staroslovanských rukopisů Národního muzea v Praze*. Praha 1957; DRAGOUN, Michal. *Soupis středověkých rukopisů Knihovny Národního muzea. Doplnky ke katalogům F. M. Bartoše, J. Vašici a J. Vajse*. Praha: Národní muzeum, Scriptorium, 2011; TOŠNEROVÁ, Marie (ed.). *Průvodce po rukopisných fondech v České republice. Díl III. Rukopisné fondy muzeí a galerií v České republice*. Praha: Archiv Akademie věd České republiky, 2001; BRODSKÝ, Pavel. *Katalog iluminovaných rukopisů Knihovny Národního muzea v Praze*. Praha: KLP, 2000.

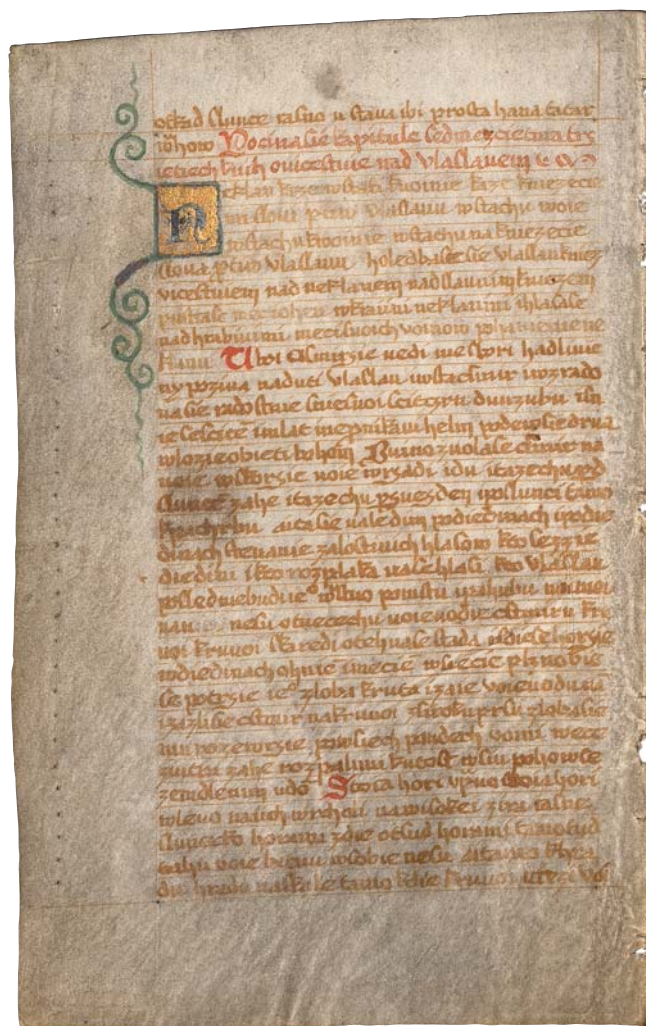
² DRAGOUN, Michal – MAREK, Jindřich. *Rukopisné zlomky Knihovny Národního muzea. Sbírký Adolfa Patery a Čeňka Zibrta*. Praha: Národní muzeum, Scriptorium, 2012.

Obr. 1. Praha, Knihovna Národního muzea, sign. 1 A a 51, španělský dopis mexického císaře Maxmiliána kapitánu Pierronovi týkající se vojenských otázek. Foto: KNM.

Základní úvod k publikaci jako celku od M. Dragouna byl koncipován ve stručnější formě oproti předcházejícímu prvnímu svazku. Doporučuji k přečtení úvodu k jednotlivým celkům, ve kterých jsou ukryty podstatné informace mapující osud nejen konkrétních celků, ale také cenných a zajímavých jednotlivin. Historii zpracování zlomků v Národním muzeu se M. Dragoun věnuje již jen rychlejší a zjednodušující formou. Ostatně mezi vydáním prvního a druhého svazku bylo jen velice krátké časové období, během něhož nedošlo k žádným průlomovým objevům. Autor úvodu zdůrazňuje katalogizaci na základě *Zásad pro popis rukopisů*⁵ s odvoláním na předcházející svazek. Návaznost je zcela patrná v celém svazku, a to jak v katalogových částech (nejméně v první, nejvíce v poslední části), tak v jednotlivých uspořádáních záznamů. Obdobným stylem byly koncipovány také rejstříky, i když v jejich případě shledávám menší podrobnost a drobné odchylky.

První celek 1 A a, rozdělený na dva podcelky, přináší zpracování celkem 67 signatur. Rukopisný materiál je jazykově velmi rozmanitý s výrazným zastoupením německých

Obr. 2. Praha, Knihovna Národního muzea, sign. 1 A b 6, *Rukopis královédvorský*, iniciála N na fol. 7v. Foto: Kryštof Vanča.

textů, následovaných francouzskými a ruskými a jednotlivinami v latině, švédštině, finštině, španělštině, maďarštině, angličtině, italštině, češtině, polštině a esperantu. Nelze se tedy divit, že na samotném zpracování se podílelo větší množství osob, které jsou vyjmenovány v dílčím úvodu, zpracovaném M. Brčákem a M. Měřičkou.

První podcelek na řadě 1–48 obsahuje autografy převážně členů habsburské panovnické rodiny a jejich korespondence, korespondence formálního nebo úředního charakteru nebo k jazykové výuce mladičkových Habsburků. Vesměs pochází z poslední třetiny 18. století až první třetiny 19. století. Následují čtyři zlomky na číslech 49–50 (čtyři dopisy Alberta Schweitzera, Ludvíka Lazara Zamenhova).

Následuje zajímavá sbírka Ototzkého (č. 51–184), tvořící jeden ze stěžejních bodů tohoto katalogu. Její historie by si

³ Jeho bližší představení viz předcházející anotace.

⁴ Zastavme se krátce u jednotlivých autorů tohoto svazku. M. Brčák je relativně mladý historik, zaměřující se na české církevní dějiny. D. Dobiáš se za léta svého aktivního vědeckého působení stal uznávaným odborníkem na českou literaturu 19. a 20. století a srovnávací literární vědy a zaštitil nelehký celek *Rukopisů královédvorského a zelenohorského*. M. Jamborová je známa především na poli historické jazykovědné bohemistiky. M. Měřička se zaměřil ve svém výzkumu na kramářské tisky 17.–19. století a mentalitu české středostavovské společnosti 19. století. K. Voleková se specializuje na lexikografii 15. století.

⁵ PRAŽÁK, Jiří – HOFMANN, František – KEJŘ, Jiří – ZACHOVÁ, Irena. Zásady popisu rukopisů. *Sborník Národního muzea, řada C – Literární historie* 28, 1983, č. 2, s. 49–95. Dostupné také online z: http://www.mua.cas.cz/sites/default/publicFiles/SOUBORY/2015/09/22/11-22-33/rkp_zasady.pdf [cit. 8. 1. 2018]

Obr. 3. Praha, Knihovna Národního muzea, sign. 1 A c 86/1, zlomek graduálu literátského bratrstva při kostele sv. Valentina na Starém Městě pražském, fol. 1r., iniciála R, Korunování P. Marie, v borduře Smrt P. Marie. Foto: KNM.

zasloužila samostatný odstavec, a ne jen poznámku pod čarou. Oceňuji především poutavě psaný životopis profesora geografie a pedologie Pavla Ototzkého, který by obstál i ve formě samostatné studie. A i když samotné katalogové zpracování má četné nedostatky, úvod je vyvažuje důkladností svého zpracování i silným životním příběhem, který se autorovi podařilo nastínit i přes značně komprimovanou formu. Tato soukromá sbírka⁶ je nesourodým celkem, odkoupeným od profesorky dcery Ireny Nordenskjöld. Obsahuje 16 ru-

kopisů, 21 inkunábulí a starých tisků, 88 autografů, 11 rytin, 7 svazků literatury o miniaturách a 6 svazků literatury o umění. Samotná sbírka fragmentů se skládá z pestrého materiálu. P. Ototzky se zaměřil zejména na zisk autografů a podpisů nejruznějších evropských osobností, žijících hlavně ve Francii a v Rusku.⁷ Také se mu podařilo zakoupit mimořádně zajímavé dokumenty mapující soupisy a zabavování církevního majetku v departementu Nièvre a v distriktu Decize během Velké francouzské revoluce. Sbíрку doplňuje jeho vlastní osobní korespondence a zlomky německy psaných listů z 15. století.

Katalogová část je zpracována dle signaturní řady a již v samotném úvodu jsou uvedeny odchylky od obecného modelu, daného *Zásadami* a prvním svazkem fragmentů. Některé signatury mají jen obecný úvod, není striktně uváděno Ototzkého razítko a byly provedeny jisté korekce k dataci (v případě zlomků z Ruska před rokem 1918 a zlomků z období Velké francouzské revoluce). Oproti dataci byly francouzské hmotnostní jednotky platné do roku 1799 ponechány v původní jazykové podobě. Jednotlivé popisy konkrétních zlomků jsou značně zjednodušené, stejně tak prakticky chybí druhotná literatura.

Sbírka 1 A b obsahující zejména *Rukopis královédvorský*⁸ a *Rukopis zelenohorský*⁹ je extrémně zajímavá. Je to už dlouhá desetiletí, co poutá zájem a četné kontroverze všech generací rukopisných odborníků a široké veřejnosti.¹⁰ Zcela si uvědomuji, že zpracovat tuto část byl velice obtížný úkol. Přesto se domnívám, že zvolená maximálně stručná podoba úvodu s omezenou historickou základnou okolností nálezu obou rukopisů a průběhu sporů není zvolena nejlépe. Samozřejmě je možné vyjít z omezené doprovodné literatury,¹¹ ale i tak by rozsáhlejší úvod lépe naznačil celou problematiku. To samé bych viděla i v samotném zpracování zlomků. A je škoda, že pod tíhou a váhou obou zlomků se ztrácí další „Hankovy texty“.¹²

Nejkvalitnější zpracování i úvod nacházím v třetí části. A není to jen osobou M. Dragouna, ale také M. Jamborové, která zlomky v úvodu takřka zhmotnila před očima a doslova jim vdechla dějinného ducha. Jazykově české středověké zlomky doplněné mladšími zlomky i zlomky v dalších jazykových variantách (latina, polština, němčina, ruština) tvoří excelentní výběr notorik i nových věcí k dějinám české literatury, liturgie, kultury... Z tematického hlediska je tento celek velice pestrý¹³ a vznikl postupným shromažďováním zlomků s chybějícími odkazy na původní nosiče. Spolupráce s muzikoložkou D. Štefancovou přinesla nadstandardní zpracování notovaných rukopisů. S povděkem kvitují především rozsáhlý seznam literatury ke konkrétním zlomkům v katalogové části.

⁶ ŠIMÁKOVÁ, Jitka – VRCHOTKA, Jaroslav. *Katalog prvotisků Knihovny Národního muzea v Praze a zámeckých a hradních knihoven v České republice*. Praha: KLP, 2001, s. 18, 43, 102, 110, 132, 181–182, 246, 299, 320, 353–354, 409, DRAGOUN 2011, s. 185–186, 261–262, 279–304, 307–308, 310–311, 351–361.

⁷ Zvýšený zájem si zaslouží autografy francouzských králů od Ludvíka XIII. po Ludvíka XVI., včetně autografu královny Marie Antoinetty; dále autograf Napoleona, F. Mendelssohna-Bartholdyho, H. Heineho, V. Huga, L. N. Tolstého.

⁸ http://www.manuscriptorium.com/apps/index.php?direct=record&pid=AIPDIG-NMP_1_A_B_6_1ZW9JWE-cs [cit. 8. 1. 2018]

⁹ http://www.manuscriptorium.com/apps/index.php?direct=record&pid=AIPDIG-NMP_1_A_B_1_445A12D-cs [cit. 8. 1. 2018]

¹⁰ OPELÍK, Jiří (ed.). *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce*, 3/2. Praha: Academia, 2000, s. 1329–1337.

¹¹ LAISKE, Miroslav. Bibliografie RKZ. In: OTRUBA, Mojmir (ed.). *Rukopisy královédvorský a zelenohorský: Dnešní stav poznání*. Praha: Academia, 1969; DOBIÁŠ, Dalibor et al. *Rukopisy královédvorský a zelenohorský a česká věda (1817–1885)*. Praha: Academia, 2014.

¹² 1 A b 1 α (RZ), 1 A b 2/1 (text evangelia sv. Jana), 1 A b 3 (Prorocství Libušino) – protějšek k latinskému rukopisu XVI D 15; 1 A b 4 (tzv. *Píseň pod Vyšehradem*), 1 A b 5 (*Milostná píseň krále Václava*), 1 A b 6 (RK).

Obdobně jako v prvním svazku je tato publikace doplněna rozsáhlým souborem rejstříků všech typů. Některé z nich jsou povahou věci spíše krátké a informativní (chronologický, datovaných zlomků, lokací, provenienční, původních nosičů, jazykový). U obsahového rejstříku (v kombinaci se jmenným a oborovým) jsem si všimla drobných nedokonalostí a chybějících návazností,¹⁴ daných nejspíše nedostačnou komunikací mezi jednotlivými autory. Většího rozepsání by si jistě zasloužily rejstříky iluminací a notovaných rukopisů, to už ale bylo naznačeno v předcházející anotaci. Oproti tomu vysoce hodnotím zejména rejstřík incipitů.

Celkově se domnívám, že tento katalog je ve srovnání s předcházejícím méně vyvážený. Přitom kvalita tohoto

svazku není nijak snížena, práce sama o sobě představuje kvalitní soupis zlomků. Jen se domnívám, že trocha lepší koordinace a lepšího uchopení především části s notoricky známými zlomky by dílu výrazně pomohly a zvedly jeho už tak vysokou hodnotu.

PhDr. Renáta Modráková
renata.modrakova@nkp.cz

¹³ Celkem 140 samostatných textů: velký počet zlomků českých biblí (37 položek) – žaltáře, evangeliáře, polský překlad tzv. *Bible královny Žofie* (č. 253), zlomek opisu latinsko-polsko-německého žaltáře (č. 254), zlomky děl s náboženskou tematikou (25 položek) – životy svatých, pasionál, legendy, traktáty, Zhořelecké zlomky české veršované skladby *Desatero kázanie božie, Život Krista Pána*, překlad spisu Petra Comestora, duchovní román *Solfernus*, rozmluva sv. Anselma s Pannou Marií o umučení Páně, Husův spis *Výklad viery, Zrcadlo člověčieho spasenie*, sborník *Ráj duše*, překlad Susonova díla *Orloj věčné moudrosti, Knihy čtvery o rozličných ctnostech*, dále náboženské skladby (Táborské zlomky, blíže neurčený český traktát), postila, výklad na biblický text, latinsko-český biblický slovníček, *Alexandreida* (č. 283, 284, 288), *Dalimilova kronika* (č. 287, 295), Pulkava (č. 303), Tkadleček (č. 337), Mastičkář (č. 285), drobná milostná lyrika ze 17. století, latinský list Mistra Jana Husa, česky psaný list Jana Žižky z Trocnova, list Kuneše z Dubé a Kostelce, texty právního charakteru, předhusitské znění písně *Jezu Kriste, šcedrý kněže* (č. 255), staročeská *Píseň o pravdě* (č. 314), fragmenty písní z českého kancionálu (č. 273), *Píseň počestných*, zlomky českých graduálů (podařilo se identifikovat třeba v případě tzv. klatovského graduálu: Vlastivědné muzeum dr. Hostaše v Klatovech, CS KL 1/MS 1), zlomek latinského antifonáře, dále minuce, kalendář, kšaft; zlomky se značnou hodnotou (veršované legendy o Pilátovi, o sv. Margaretě, Nanebevstoupení Páně).

¹⁴ Viz uvedení abatyše svatojiřské ale ne už přiznání ke klášteru svatého Jiří na Pražském hradě.